

Pout' krajinou řeckokatolické víry

Alena Scheinostová

Jejich liturgie je plná zpěvu, zdobených rouch a zapálených svic, u vstupu do kostela jako z byzantských časů zdraví políbením ikonu. A přesto jsou to katolíci. Jaká je řeckokatolická církev? Proč vznikla a jaké osudy má za sebou?

Takové otázky napadaly pracovníky České televize – dramaturga Martina Horálka a režiséra Bedřicha Jettelina, když právě před rokem přijeli na východní Slovensko zaznamenat návštěvu papeže Františka. V Prešově tehdy římský biskup dokonce slavil řeckokatolickou liturgii. Oba novináře ale fascinovaly i starobylé dřevěné kostelíky roztroušené ve východoslovenské krajině a celá řeckokatolická zbožnost, která se právě tady v 17. století zrodila a dnes se zdá

tak jasně ukotvená v historii, a přitom veskrze současná. A aby své okouzlení zprostředkovali také divákům, vznikla dvoudílná série pro cyklus Cesty víry, nazvaná *Krajinou trojramenných křížů*. ČT2 ji bude vysílat 25. září a 2. října vždy od 16.05 hodin (po odvysílání bude trvale dostupná v archivu iVysílání ČT).

Průvodci touto netradiční „road movie“ jsou dva spolužáci z teologické fakulty: římská katolíčka, novinářka Kateřina Rózsová a Michal Glevaňák, slovenský řeckokatolický teolog. Kateřina je tou, kdo putuje po jednotlivých důležitých místech východního Slovenska spjatých s řeckokatolickou tradicí, Michal tím, kdo odpovídá na její otázky – takové, jaké si nejspíš kladou i diváci – a přibližuje minulost i dnešek své domovské církve.

S emeritním sekretářem Kongregace pro východní církev, arcibiskupem košickým Cyrilem Vasilem SJ se pak Kateřina ohlíží za dějinami řeckokatolíků, včetně jejich tvrdého pronásledování v komunistických časech. To názorněji vyvstane divákovi před očima při-

pomenutím velkých mučedníků té doby – blahoslavených Pavla Petera Gojdiče, Vasil Hopka nebo Metoděje Trčky i návštěvou někdejší tančírny u Černého orla, kde bylo roku 1950 rozhodnuto o násilném sloučení řeckokatolické církve s pravoslavnými. Potýkání s pravoslavnými prolíná celým dokumentem, ať už si všimá pozdějšího porevolučního vyrovnání nebo i toho, že ve výsledku v nejedné vsi stojí vedle sebe dva kostely – starý pravoslavný a nový řeckokatolický. A do obou se chodí modlit lidé.

Díky filmu divák pochopí více z východní spirituality i mnoho z její symboliky a zároveň se stává svědkem řeckokatolické víry jako integrální součásti života východoslovenských věřících. Proč by mělo být vlastně nezvyklé vidět moderně oblečené pubertáky, jak se sklánějí nad mariánskou ikonu ozářenou desítkami plamínků? O „krají, kde náboženství a církevní příslušnost tvoří součást osobní identity člověka“ hovoří ostatně i anotace této série, která je právě tak poučením o důležité větvi katolické církve, jako i pozváním k návštěvě překrás-

Řeckokatolický chrám ve Stropkově posvětil roku 1949 blahoslavení Pavel Peter Gojdič a Vasil Hopko. Snímek Bedřich Jettelina

ných a duchovně bohatých míst, vzdálených od našich domovů jen pár stovek kilometrů.

Cesty víry – Krajinou trojramenných křížů. ČT2 25. 9. a 2. 10. 2022 od 16.05

U Svaté rodiny, u nás doma

Alena Scheinostová

„Můj obraz je jako pohazení chudáka. Potěšení osamocněného člověka. Náplň mého obrazu je služba.“ Těmito slovy vykládá svou tvorbu světově uznávaný český malíř Jan Knap (*1949), a pro tu s tématem Svaté rodiny, kterou vystavuje do konce října plzeňské Muzeum církevního umění, to platí zvlášť.

Ke svému charakteristickému, zdánlivě naivnímu projevu idylických domáckých scén Marie, Josefa a malého Ježíška s dětmi-anděly malíř dospěl po dobrodružném životě a dlouhém putování fyzickém (v roce 1968 Knap emigroval a žil např. v USA, Brazílii nebo Itálii), uměleckém i duchovním (od ateismu přes buddhismus došel ke katolickému křesťanství, a dokonce v Římě studoval bohosloví). O svém životě a vlivech, které ho formovaly, umělec vyprávěl v rozhovoru v KT 35. K jeho inspiračním zdrojům patří lidové svaté obrázky i genialita Fra Angelica a jeho záměr je jednoznačný: otevřít v nitru přihlížejícího vzpomínku na nejkrásnější chvíle jeho vlastního dětství, aby jej přiblížily – jak jen lze – zázraku lásky v rodině, kde vyrůstal Kristus.

Svatí odvedle

Kurátor výstavy Jan Šicha shromáždil do prostor letního refektáře diecézního muzea sérii pláten, která prakticky všechna varíjí téma Svaté rodiny, a doplnil je ukázkami knih s autorovými ilustracemi, jeho skicami, pojednáními o něm nebo listinou se záštitou, kterou

Obrázky Jana Knapa září sytými barvami a jsou zaplněny množstvím hravých detailů. Výjevy připomínají svou kompozicí středověké náboženské obrazy. Repro KT

výstavě udělil plzeňský biskup Tomáš Holub. Motivy na malbách se budou opakovat: Matku Boží uvidíme jako venkovskou hospodyni 20. století, ať už bude chystat svačinu, žehlit nebo sklízet ovoce; i Josef v pozadí bude zachycen při práci, zatímco Dítě Ježíš si bude hrát, muzicírovat nebo dětsky „pomáhat“ v doprovodu andělských chlapců a holčiček. Zdánlivě realistické výjevy – přitom však silně stylizované podle kompozičních požadavků středověkých náboženských obrazů – září sytými barvami a jsou zaplněny množstvím

hravých detailů. V duchu zásad umělecké skupiny Normal, kterou Jan Knap spolutvořil v 80. letech, nepostrádají prvek humorné nadsázky, ne však ve službách ironie, ale pro dokonalé dotvoření idyly.

A tak s andělíčky naslouchá prvnímu Ježíškovu slabikování i zrzavá kočka, svaté Dítě se koupe v plechovém lavoru a andělskou svačinu Maria přichystala do bandasky s uchem, s jakou jsme před čtyřiceti lety chodili pro mléko. Pociť důvěrné známého narůstá i s interakcemi postav: andělíčky si podávají hrn-

ky z kredence, jiný s důvěrou batoletě přináší Matce Boží jablko, další se dětsky tulí do jejího klína. Scény působí tak přirozeně, že snad až na druhý pohled divák začne rozeznávat staletými prověřené ikonografické symboly: od oslíka pasoucího se mezi ovce mi přes králíky jako středověký symbol duše k ptáčkům nebo záhonu bělostných lilií. Knap všechny tyto prvky sklenuje v životné momentky, do kterých se pro jejich povědomou podobu rychle vcítíme a přistihneme se při náhlém pochopení: nežil jsem, nežiji i já sám chvílemi ve Svaté rodině, aniž bych si toho všiml?!

Výstava v Plzni potrvá do konce října. Potom se přesune do bavorského Tirschenreuthu. Česky i německy proto vznikla zásluhou Jana Šichy vůbec první monografie věnovaná Knapovi a jeho dílu pojmenovaná právě *Můj obraz je jako pohazení chudáka* a s předmlouvou někdejšího ředitele Národní galerie Praha Jiřího Fajta, kterou Západočeské muzeum v Plzni vydalo a nabízí ji na výstavě ke koupi.

Jan Knap – Cesta Svaté rodiny. Letní refektář Muzea církevního umění v Plzni, 26. 8. – 30. 10. 2022

Soutěž

Ti čtenáři, kteří správně odpovědí na soutěžní otázku, mohou získat jednu ze tří knížek o Janu Knapovi *Můj obraz je jako pohazení chudáka*. Odpovědi prosíme zasílejte na e-mail soutez@katyd.cz s předmětem „Knap“ do 28. září.

Jan Knap dnes žije:

- v USA,
- v Brazílii,
- v Česku.

Vzpomínky pamětníka Muklovského Vatikánu

KNIŽNÍ TIP

Zdeňka A. Emingera

Knihy Paměti římskokatolického kněze, řeholníka, vědce, filozofa, pedagoga a po nemalou část života též vězně komunistického režimu Josefa Petra Ondoka by neměla chybět v knihovně humanitně a duchovně orientovaného člověka.

Titul, jehož obálku zdobí pěkná Ondokova fotografie, přináší vůbec poprvé pohromadě dva autorovy stěžejní memoárové texty: *Vzpomínky na studijní léta a Muklovský Vatikán*. Lidé vysoké intelektuální úrovně, talentu a duchovní hloubky, mezi něž patřil i člen řádu petrinů P. Josef Petr Ondok, by ve svobodné zemi patřili k elitě společnosti. Na Ondokově životní pouti (1926–2003) se výrazně podepsala zvrácená ideologie totalitní moci, která v Československu a ostatních satelitech sovětského

impéria ničila životy nepřebornému množství lidí bez ohledu na jejich sociální postavení. Jedním ze společenství, které bylo režimem určeno k postupné likvidaci, byla církev a řeholní řády. Bylo jen otázkou času, kdy se Josef Ondok, připravující se od mládí na kněžství, dostane do hledáčku tajné policie, aby následujících dvanáct let strávil v nejnepříjemnějších věznicích – na Mírově, v Leopoldově, ve Valdicích, v Jáchymově.

Ondokův osud je v mnohém podobný osudu česko-římských teologů Vladimíra Boublíka a Karla Skalického, kteří se tak jako on rozhodli uprchnout za hranice, aby tam naplnili svou touhu po kněžství. Těm se však na rozdíl od již vysvěceného P. Ondoka útek podařil. Řízením Boží prozřetelnosti se dva z nich, Ondok a Skalický, stali po roce 1994 (kdy se exilový teolog vrátil do vlasti) kolegy na nově vzniklé Teologické fakultě v Českých Budějovicích. A není divu, že si tito dva kněží, jimž se v životě postavilo do cesty tolik překážek a výzev, tak dobře rozuměli. Přechtěte si k tomu laudatio prof. Skalického nazvané „Vítám Tě mezi námi, Petře!“, které vyšlo v jeho knize *Revolvit lapidem* (2019). Jak krásné a las-

kové vyznání člověku, který se stal, tak jako jiní velcí teologové a kněží, nikoliv jen odborným, ale hlavně lidským a mravním příkladem ostatním.

I když v *Muklovském Vatikánu* Ondok dosvědčuje, že těch dvanáct let za mřížemi nebylo po boku dnes legendárních osobností (např. Josefa Zvěřiny) zbytečných, při četbě jsem si říkal, jak moc by byla poválečná země potřebována jeho energií, erudicí a odvahou. Čteme-li pak jeho *Vzpomínky na studijní léta*, kde nám představuje dávno zmizelý svět svých gymnaziálních studií a duchovní formace u česko-budějovického petrinů, je zřejmé, že i na této periferii vznikalo pečlých dobrých vychovatelů a pedagogů dobré dílo, třebaže pro řadu mladých mužů musela být přísná výchova někdy až k neunesení. Navzdory této formaci se zde zrodila pěkná řádka křesťanský orientovaných osobností.

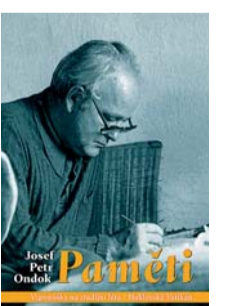
Kdo mohl po roce 1990 osobně poznat Josefa P. Ondoka, dá mi za pravdu, že to nebyl člověk zavřený za zdi své kanceláře, ale hluboký, vnímavý a citlivý muž, který se snažil v krátkém čase dohnat to, co většinu svého života dělat nemohl. Ve vzpomínkách *Muklov-*

ského Vatikánu se věnuje i některým teologickým a pastoračním otázkám, které řeší také církev roku 2022: například svěcení ženatých mužů či žen. Když se pak sice malá, ale výtečnými knihovnicemi opečovaná knihovna budějovické teologické fakulty stala Knihovnou J. P. Ondoka, byla to přirozená touha vzdát hold člověku, jehož si Bůh povolal k velkým zkouškám i k velkým životním úkolům.

S P. Ondokem odešel bohužel kus světa, v němž – jak napsala sv. Terezie Benedikta od Kříže – bylo ještě možné dělat vědu jako bohoslužbu. Jeho paměti by měly být výzvou sebrat všechny jeho známé, méně známé i zapomenuté texty a pokusit se v příštích letech o souborné vydání jeho filozofické a teologické pozůstatosti.

Josef Petr Ondok: Paměti (CDK 2022)

Autor je teolog

Josef Petr Ondok. Paměti